

‘Niet de partizanen!’

Henk van Kerkwijk

Hoog in de lucht dreunden de bommenwerpers over in de maanloze nacht. Ver daaronder, in het huis aan de rivierdijk, stond Bernadette op de overloop, voor de deur van de badkamer. Zij luisterde allang niet meer naar de vliegtuigen die elke avond met hun dodelijke lading naar Duitsland op weg waren.

Ze keek walgend naar de sokophouders van haar vader. Belachelijke miniatuurjarretels voor vlak onder de knie waren het. Mannen maakten er hun sokken mee vast om te voorkomen dat ze als tenenkaaspuddinkjes op hun schoenen zakten. Bernadette strekte haar wijsvinger uit naar de leren tongetjes met metalen klemmetjes en trok op het laatste moment, rillend, haar hand terug. Waarom lagen ze hier op het kastje? Waarom hield haar vader zijn enge sokophouders niet netjes in de badkamer, waar hij nu met moeder bezig was?

Eindelijk konden ze, na weken in de kelder slapen, weer in bad. En nu moesten en zouden haar ouders eerst, terwijl het bij hen altijd uren duurde. Om te beginnen tilde vader moeder uit de rolstoel op de wc. Nu ging dát nog best vlug, want haar armen waren niet door de kinderverlamming aangetast, dus ze kon meehelpen. Maar als het bad volliep, maakte de gladde vloer het een stuk lastiger om haar naar het bad over te hevelen. En met al het afsoppen, afdrogen en helpen met aankleden was je als wachtende bevroren voor ze eindelijk klaar waren.

Vroeger had ik hier nooit zo stom gestaan, bedacht Bernadette. Maar sinds haar broer Eric dertien was geworden, gooide hij haar opzij of drong langs haar heen. Terwijl zij een jaar ouder was! Dus was het maar het beste om bij deze deur rond te hangen, want onder het oog van hun ouders haalde hij zijn streken niet uit.

In de badkamer werd doorgetrokken. Water klotste. Haar ouders praatten. Elke avond over hetzelfde. Nu ook. Of ze al die tijd in de kelder niks nieuws hadden kunnen bedenken.

‘... zo heerlijk die warmte om mijn benen. Zie je, Albert, nu kan ik ze weer moeiteloos bewegen, net of ik fiets,’ zei haar moeder vrolijk

aan de andere kant van de deur. 'Of ik zo op eigen kracht uit bad kan stappen. Je hoeft je hoofd niet af te keren. Ik besef heus wel dat het een illusie is. Weet je nog hoe mooi je mijn benen vroeger vond?'

Bernadette schudde haar hoofd. Verdorde stokjes waren het en geen dokter die haar moeder kon helpen. Astrid, hun hulp, had mooie benen. Astrid was de eerste die Bernadette haar jarretels had laten zien. Leuke, niet van die saaie roze zoals die van haar moeder, maar met wit kant en witte roosjes. Astrid maakte er de zijden kousen aan vast die ze van haar Duitse vriendje had gekregen. Maar die vent was met de andere moffen gevluht toen de Canadezen, Amerikanen en Engelsen de brug bij Nijmegen veroverden.

Bernadette knipte het licht uit, schoof het verduisteringspapier dat voor het gangraam zat met haar vinger opzij en gluurde naar buiten. Overdag kon je van de bovenverdieping over de top van de dijk heen kijken, maar nu zag ze niets. Alles was volslagen zwart buiten. Zelfs het water van de Waal, waar op heldere nachten de sterren in glinsterden, was nu onzichtbaar. De overkant was de Duitse kant. Daar werd nog gevochten.

'Was ik extra vatbaar doordat we onze kinderen zo snel achter elkaar kregen?' pruttelde haar moeder in het badwater door. 'Had ik daardoor te weinig weerstand voor de ziekte?'

Weer zo'n vraag die ma elke avond stelde. Franciscus, Bernadettes jongste broertje, was gestorven toen hij zeven maanden was. Hij had moeder besmet. Bernadette kon zich hem niet meer herinneren. Maar als ze haar ogen dichtdeed, voelde ze wel weer hoe ze zich vroeger stijf tegen haar moeders veilige bomen van benen drukte. Dan verfrommelde ze de gladde stof van haar moeders lange rok weer tussen haar kindervingertjes. Harde, pluizige bobbeltjes zaten erin... Het was vast crêpe de Chine geweest, een soort zijde.

Wacht eens, nu zeiden ze iets nieuws in de badkamer. Ze hadden het over vrouw Molenaar, de moeder van Astrid. Bernadette streek het zwarte verduisteringspapier snel glad, rende op haar tenen naar de deur en drukte haar oor tegen het hout.

'Het is zo oneerlijk verdeeld. Bij dat mens van Molenaar floepte elk jaar een ander kind uit haar buik en zij had nooit wat. Als haar man niet in Moffrika tewerk was gesteld, had ze er nou nog twee bij gehad...'

Dat klopte: Astrids vader was net als veel anderen als dwangarbeid-

der naar Duitsland afgevoerd. Zijn oudste dochter had het niks erg gevonden. ‘Nou kan dat dronken vod mijn moeder niet meer slaan,’ had Astrid triomfantelijk tegen Bernadette gefluisterd.

En Astrid zelf kon hij natuurlijk ook niet meer raken. Haar pa had haar nog een ongelooflijk pak ransel gegeven toen hij hoorde dat ze met een Duitse soldaat was gezien. Maar hij was nog niet weg of zij had aan de arm van haar sergeant door het dorp gelopen.

‘Hee, Det! Det, zijn ze nou nog niet klaar met het bad?’ klonk de stem van haar broer van beneden. ‘De generaals willen ook,’ voegde hij er ongeduldig aan toe.

Er waren vier Canadese officieren bij hen ingekwartierd, waarover Eric op school verschrikkelijk opschepte.

Bernadette boog zich over de trapleuning, toen aan de overkant van de rivier plotseling een machinegeweer begon te ratelen. De Duitsers schoten toch weer!

Meteen sloegen de kogels in hun buitenmuur in. Bernadette liet zich plat op de grond vallen. Glas brak in de badkamer en rinkelde op de tegels. Een volgende ruit versplinterde. Nou is het verduisteringspapier gescheurd, besefte Bernadette.

‘Albert! De lamp uit... Gauw!’ gilte haar moeder uit bad.

Het dunne streepje licht onder de badkamerdeur verdween onmiddellijk. Haar vader was dus ook niet geraakt. Bernadette huilde van opluchting. Tranen drupten langs haar neus op de borstelige mat. Stomme moffen! Wie weet zat Astrids sergeant daar ook vanaf de overkant op hun huis te schieten. Terwijl hij wist dat zijn liefde bij hen werkte.

‘Bloody Jerries, I spilled my tea!’ mopperde een van de officieren beneden in de huiskamer.

‘En jullie zeiden dat het veilig was,’ schreeuwde Eric verwijtend.

Voorzichtig lichtte Bernadette haar hoofd op en tastte om zich heen. Ineens graaide ze in de sokophouders, die van het kastje waren gevallen. Astrid zorgde altijd dat dingen op de juiste plek lagen. Toen de geallieerden de brug bij Nijmegen veroverden, had Astrid twee dagen aan één stuk gehuild om haar weggevluchte Duitse vriendje. Daarna was ze hen toch, ondanks de ontploffende granaten en al het geschiet, in de kelder komen helpen. ‘Ik kan meneer moeilijk alleen voor mevrouw laten opdraaien,’ had ze gezegd.

En net vandaag, nu iedereen beweerde dat het makkelijk weer kon

en hun hele gezin, samen met de Canadese officieren, vrolijk het hele huis gebruikte, was Astrid niet komen opdagen.

De volgende ochtend zei Bernadettes moeder: 'O, Det, ik heb Astrid weer niet gezien. Dat mens van een Molenaar zal nou nooit eens de moeite nemen een boodschap te sturen. Ga jij eens kijken of ze ziek is. Het zal toch niet weer liefdesverdriet zijn...'

Nu stond ze aan het eind van het smalle zijstraatje en ze zag het allemaal gebeuren.

'Vuile slet! Moffenhoer... Slettenbak...' joelde de menigte voor Astrids huis.

Mannen hadden haar vriendin naar buiten gesleurd en op een mestkar gezet. Een dikke vrouw met uitgezakt krulpermanent knipte gierend van het lachen Astrids prachtige lange haar af. Ze deed het expres met grove, scheve happen.

Andere jonge vrouwen hielden Astrid vast. Wratten-Maartje met de wijnvlek greep haar bij haar kin, zodat Astrid haar hoofd niet kon bewegen. Mooie Maria met de waterblauwe ogen, van wie bij Bernadette op school werd gefluisterd dat ze vorig jaar alles en alles met de zoon van een NSB'er had gedaan (wat nooit was bewezen), duwde Astrid bij haar schouders omlaag. Thérèse, wier vader in Duitsland was vermoord, drukte haar nagels als gekromde klauwen in Astrids heupen. Thérèses moeder was er ook. In haar ene hand wapperde het beduimelde briefje dat ze van de bezetters had ontvangen. AUF DER FLUCHT ERSCHOSSEN, stond erin. Met haar andere hand hield ze zich vast aan de bruine, korstige klep van de mestkar. 'Ach, laat haar toch gaan. Ach, het is toch van geen belang. Ach, laat haar toch gaan,' prevelde ze voortdurend, zonder echt te proberen om tussenbeide te komen.

Daar stond Bernadette nu. 'Laat haar los, rotzakken! Of ik ga naar de politie!' wilde ze roepen. Maar de woorden bleven achter haar huid steken, want de politie was er al. Agent Daandels stond met zijn handen in zijn zij op de stoep te lachen. Daandels, die aan het begin van het jaar nog met een Duitse overvalwagen was meegekomen naar haar vaders fabriek. En nu deed diezelfde Daandels of hij altijd tegen de Duitsers was geweest. Geen vinger stak hij uit om Astrid te beschermen. Astrid had eens tegen Bernadette gezegd: 'Jij bent de enige vriendin die ik heb.'

Bernadette spurtte naar voren en stopte toen weer.

Niemand luisterde ooit naar een meisje van veertien. Hier protesteren had geen zin. Erger nog, iedereen wist dat Astrid haar vriendin was, dus wie weet zou die meute achter haar aan komen en bij haar de deur openbreken en haar moeder van haar rolstoel schoppen. Want naar invaliden werd nog minder geluisterd dan naar kinderen.

Haar vader was die ochtend niet thuis. Toen de Canadese officieren hoorden dat hij twee jachtgebiedjes van boeren pachtte, wilden ze er meteen opuit. Ze waren in hun jeep weggereden. En Eric had net zo lang gezeurd en gesoebat tot hij er ook bij mocht zijn.

Wacht eens, die officieren konden Astrid misschien helpen. De Canadezen waren tenslotte de bevrijders. Al was het te laat voor Astrids haar. Maar naar welke jacht – zo heette zo'n jachtgebied – waren ze toe gegaan? Het terrein langs de rivier op de uiterwaard? Of in het bos? Het riviergebiedje, een breed verwilderd stuk land tussen zomerkaden en winterdijk, lag het dichtste bij. Jammer dat ze geen fiets bij zich had. Maar als ze eerst naar huis terugliep, verloor ze nog meer tijd. Ze schoot een zijpad in, weg van de scheldende menigte, en rende over een achtererf door naar vaders jachtgrond aan de andere kant van het dorp.

De wind gierde over de dijk. Hier hoorde ze alleen het gekreun van de knotwilgen, het luide geruis van het riet, vogels die er tussen de struiken vandoor gingen.

Waar waren haar vader en de Canadese officieren? De jeep stond niet bij het hek en sporen van banden zag ze al evenmin. Waren ze over de dijk doorgereden tot helemaal aan de andere kant? Het kon. De wind was oost. Dus als ze aan de westkant van vaders jacht begonnen en vandaar richting dorp gingen jagen, hadden ze wind tegen. Dan rook het wild niet dat ze eraan kwamen.

Ik kan ze tegemoet lopen, dacht Bernadette.

Ze trok haar rok op en klom over het hek. 'Pap! Pap! Eric! Zijn jullie hier?'

Een kwartier later begreep ze dat ze verkeerd had gegokt. Geen jachtgeweer had geknald en niemand had teruggeroepen. Ze was alleen. Tot op het bot verkild, met een druipnatte rok en modder tot boven haar knieën omdat ze een paar keer was misgestapt. Het was te laat, besefte Bernadette, om Astrid nog te helpen. Rillend ging ze achter een paar struiken uit de wind zitten. Ze kromp ineen en hilde om

Astrid. Haar lichaam schokte. Het was of ze zich in haar tranen verlikte.

Plotseling hoestte er iemand naast haar.

Ze gilde, sprong overeind en greep een zware tak. Het hout was nat en zo glibberig dat het voelde of ze regelrecht in een kolonie naaktslakken had gegrepen, maar dat hinderde niet. Ze kon zich verdedigen. Want een dier kuchte niet zo menselijk, dat wist ze zeker.

Toch was het wel een beest. Een beest van een Duitser, die droog riet over zich heen getrokken had om zich onzichtbaar te maken. Nu stak hij zijn hoofd erdoorheen en staarde haar met grote bruine angstogen aan. Weer blafte hij zijn longen uit.

Nog nooit had ze iemand zo bang gezien. Nog nooit was ze zelf zo bang geweest.

Een mannenhoest was het trouwens niet, meer een jongenshoest. Hij was ook jong. Nauwelijks ouder dan zij. Zo te zien had hij niet eens een geweer bij zich.

‘Bleiben Sie doch stehen, bitte...’ smeekte de jongen tussen het hoesten door. (‘U’ tegen haar! ‘U’!) ‘Help me...!’ (weer in het Duits) Hij kwam overeind. Een doornat, modderig uniform kleefde rond zijn magere benen en armen.

‘Geen stap dichterbij,’ waarschuwde Bernadette. Ze zwaaide met haar tak.

‘Nee! Nee!’ Een zenuwachtige woordenstroom bruipte tussen zijn hoestbuien door. Hij wilde haar niets aandoen. Echt niet, echt niet. Daarvoor was hij niet in zijn eentje de rivier overgestoken. Hij had een halfkapotte rubberboot van de Amerikanen gevonden, daarmee was hij naar deze oever gevaren. Alleen was die op het laatste moment aan flarden geknald. Misschien had ze het wel gehoord, gisteravond, toen van de andere kant van de rivier geschoten werd.

‘Onze ramen gingen d’r aan,’ briede Bernadette.

Nou, dat was hij geweest. Want hij was gedeserteerd. ‘En weet je waarom?’ Door zijn gekuch heen lachte hij ineens. Even was het of de zon op zijn gezicht scheen. Hij trok een vochtig boek uit zijn natte zijtas. ‘Kijk toch!’ Hij had verboden schrijvers gelezen!

Bernadette bekeek de gebobbelde kartonnen kaft. *Emil und seine Detective* van Erich Kästner. *Emiel en zijn detectives*, zij had het als kind van elf gelezen. Noemde je dat een verboden boek?

Intussen hakkelde en hoestte hij zonder ophouden verder. Of zij

hem bij de Engelsen kon brengen? Of Amerikanen, en Canadese soldaten waren ook goed. Maar vooral niet bij het Nederlandse verzet. 'Niet de partizanen!'

'Denk je dat ik gek ben? Die hebben mijn beste vriendin afgetuigd...'

Daar zat ze dan aan tafel. Moeder had vanuit haar rolstoel in de keuken hazenpeper gemaakt. Ze praatten na over de jacht. Eric zat op zijn stoel te wippen en tetterde overal doorheen. 'Weet je hoe ze op de hazen schoten, Det? Je zult het niet geloven: ze schoten met hun stenguns. Dakke-dakke-dakke-dakke-dak...'

Ze probeerde te antwoorden, maar hij luisterde niet naar haar. Met glinsterende ogen vertelde hij hoe een ander beest werd neergemaaid: '... dakke-dakke-dak!'

Zo bleef het doorgaan. Haar ouders letten niet op haar. Niemand vroeg wat zij had meegemaakt. Astrid werd zelfs niet genoemd. Het ergste was dat Bernadette geen moment de kans kreeg om iets tegen de officieren te zeggen. Om bijvoorbeeld te fluisteren: 'Mag ik u even apart spreken?' Want het Duitse joch had haar gesmeekt om alleen geallieerde officieren over zijn schuilplaats te vertellen. En niemand anders. Geen enkele Nederlander. Zelfs haar ouders niet. Hoe overdreven zij het ook vond, toen hij verschrikkelijk in paniek raakte, had ze het toch maar beloofd.

Ze ging bij het toetje van tafel. Eigenlijk mocht dat niet, maar moeder dacht kennelijk dat ze ongesteld was en gaf haar een bemoedigend knikje.

Bernadette durfde de badkamer boven niet te gebruiken, omdat ze bang was dat er opnieuw zou worden geschoten. Daarom gebruikte ze het kleine wc'tje onder de trap maar.

Ze verstopte zich in de kelder, waar ze al die weken op elkaar hadden gehokt. De haastig getimmerde stapelbedden stonden er nog. Alle dekens waren eraf gehaald, die werden boven gebruikt. Maar er lagen genoeg oude jassen. Het gevoel van opluchting dat ze bevrijd waren, dat je keihard kon lachen zonder eerst om te kijken of er een Duitser achter je stond, was weg. Bernadette dacht aan het joch in de modder, huiverde en trok een paar extra kledingstukken over zich heen. De stof rook naar schimmel.

Nacht. Het was donker in de benedengang. Dit was haar kans.

Bernadette klopte zachtjes op de deur van de jongste officier. Hij was de enige Canadees die echt luisterde en niet over je hoofd aaide alsof je een van vaders jachthonden was. Geen antwoord.

Ze tikte iets luider. 'Schiet nou op... Doe open,' fluisterde ze tegen het hout.

Nog iets harder.

'Det! Det! Wat is dit voor vertoning?'

Het licht klikte aan en moeders stem snerpte door de gang. Daar rolde de rolstoel al op Bernadette af. Moeder hapte naar adem en zwaaide met haar armen. 'Mijn vriendinnen waarschuwden mij al, Amélie en Berenice. Meisjes, jonge meisjes, zeiden ze, laten zich veel te makkelijk gaan tegenover onze bevrijders. Ze kennen geen grenzen meer en gedragen zich als Canadellen. Cana-dellen! hoor je?! Ik dacht, ach, zij hebben dochters van zeventien en achttien, ik hoef me nergens zorgen over te maken... En wat zie ik? Mijn bloedeigen onschuld-je van veertien, nog niet droog achter haar oren, probeert in het holst van de nacht bij een Canadese logé de slaapkamer binnen te sluipen. Albert!'

Haar vader was er al.

'Het is niet waar,' protesteerde Bernadette. Maar uitleggen wat ze wel had gewild, kon ze niet. Trouwens, haar ouders luisterden niet. En de Canadese officieren lieten zich niet zien. Ze keken wel uit. Al riep Bernadette nog zo hard dat ze niet naar boven durfde, ze werd naar haar eigen kamer gestuurd. Haar vader duwde haar de trap op.

'Doe de deur achter haar op slot,' riep haar moeder hem na.

'Er zit geen slot op...'

'Albert, dan ga je voor haar deur zitten. Op wacht,' gebod ze hem.

Die ochtend waren alle mannen al vroeg het huis uit. Bernadette sloop omlaag. Vanuit de keuken riep haar moeder iets over 'de hulp', maar zij deed of ze niets hoorde. In de kelder graaide ze wat oude kleren van haar vader bij elkaar. Die stopte ze in het mandje aan haar fietsstuur en ze reed weg. Het motregende.

De Duitse jongen zag blauw. Hij had op stro liggen bijten om zijn hoesten te onderdrukken, vertelde hij. Zijn tanden ratelden in zijn mond of je een zak wasknijpers schudde en hij rilde over zijn hele lijf. 'Kon je dan geen briefje onder die officier zijn deur door schuiven?' wilde hij weten.

‘En me laten uitlachen zeker, omdat ik zulke stomme fouten in mijn Engels maak.’ Bokkig keek ze opzij. ‘Ben je niet blij met die kle- ren dan? Nou kun je dat rot-uniform kwijt.’

Dat was hij. Maar hij bibberde zo dat zij hem moest helpen om het natte spul van zijn lijf te trekken. Daarna hees ze hem in het droge hemd, de mottige trui en het oude jasje. Alleen zijn broek wilde hij helemaal zelf doen. Ze mocht zelfs niet zien hoe hij zijn doorweekte uniformbroek uittrok.

‘Ik heb een broer, hoor...’

Hij schudde zijn toch al bevende hoofd en trok zich met haar vaders vod terug in de struiken. Maar hij was te koortsig om overeind te blijven staan. In een wolk van vergeelde blaadjes viel hij om. Toen hij terugkroop, zaten zijn gezicht en handen onder de schrammen van de bramentakken waaraan hij zich had vastgegrepen. Hij mompelde voor zich uit over Erich Kästner en over Heinrich Heine, van wie hij ook een boek bij zich had.

‘Hou op over die stomme boeken... We moeten je thuis zien te krijgen. Ik dacht, als je normale kleren aan hebt, gaan we gewoon fietsen. Ik bij jou achterop. Maar je bent te ziek...’

Wat hij terugzei, verstond ze niet, want op dat moment floten de kogels door de bovenkant van de struiken. Dertig meter achter hen brak een tak van een knotwilg.

Pas toen hoorden ze de knallen van een snelvuurwapen. En een eind die kwaakte.

‘Het is een tegenaanval van de moffen,’ gilde ze. ‘Ze komen in boten over de Waal!’

Allebei lagen ze plat op de grond.

‘Nee! Nee! Dat zijn de partizanen...’ Volgens de jongen klonken Duitse wapens anders.

‘Hoe komt het verzet nou aan machinegeweren, man... Nee!’ Ineens herinnerde Bernadette zich wat Eric had gezegd, wat haar broer tientallen keer herhaald had, dat de Canadezen hun stenguns voor de jacht gebruiken. Ze greep de tak waar ze gisteren de Duitser mee had willen neerslaan en bond er haar vuile zakdoek aan vast. Snel stak ze hem omhoog.

‘Pap! Pap! Niet schieten! Pap, ik heb een Duitser gevonden die overgelopen is. Een goeie Duitser, die verboden boeken leest...’

Astrid was terug. Ze had een hoofddoekje op om haar kale hoofd met schrammen en sneden te verbergen en was druk in de weer in de keuken.

Bernadette wees op haar. 'Als het verzet Astrid al zo aftuigde,' riep ze tegen haar ouders, 'wat denk je dan dat ze met een Duitse deserteur zouden doen? Daarom had ik hem beloofd dat ik alleen maar met Canadezen zou praten.'

Vader greep Bernadette bij haar schouders en trok haar tegen zich aan. 'O, Det,' zei hij, 'die lui die Astrid dit hebben aangedaan, waren mensen die vierenhalf jaar lang te bang waren om zelfs maar vanuit het donker 'boe' tegen een Duitser te roepen. En wat deden ze, ze namen wraak op iemand die toch geen verweer had. Dat slag heeft nooit iets met het verzet te maken gehad.'

Hij knikte naar de bibberende Duitse jongen die door de Canadese officier werd vastgehouden. 'Breng hem maar naar boven en stop hem in een warm bad.'